Uhorsko (895/896-1918) (Príbeh Uhorska) :)

Dejiny Uhorska do 16. storočia

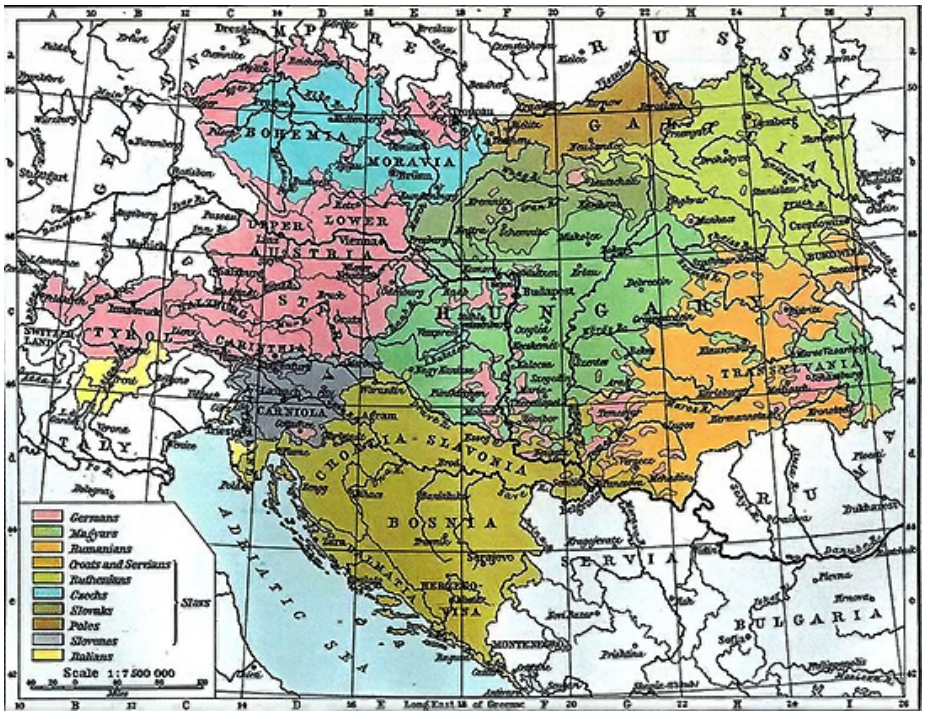
Uhorsko bolo nazvané podľa starých Uhrov[1], ktorí sa usadili v dunajskej kotline v 1. polovici 10. storočia. Gejza z rodu Arpádovcov zlomil moc kmeňových náčelníkov a na strednom Dunaji, bývalom Veľkomoravskom území, vytvoril kniežatstvo. Jeho syn Štefan I. prijal kresťanstvo a v roku 1000 sa nechal korunovať za kráľa, čím sa datuje aj vznik samotného Uhorska. Uhorsko bolo jedným z pokračovateľov tradície Veľkej Moravy, prebralo z nej cirkevnú i verejnú správu, mnohé slovné výrazy. Prví uhorskí králi pochádzali z rodu Arpádovcov a až do konca 12. storočia mali neobmedzenú moc, boli vlastníkmi všetkej pôdy, ich kráľovské sídla sa menili. Koncom 11. storočia sa súčasťou Uhorska stalo i celé územie Slovenska. Postupne získalo Slavónsko, Chorvátsko, Dalmáciu, Sedmohradsko, Sriem, nakrátko i Halič, Vladimírsko, Srbsko. V 13. storočí šľachta nadobudla veľké majetky a túžila výraznejšie sa podieľať na moci. Zlatou bulou z roku 1222 jej kráľ Ondrej II. pridelil veľké právomoci a začal sa s ňou deliť o moc, vytvárali sa šľachtické stolice, snem. Uhorsko sa zmenilo na stavovskú monarchiu. Po tatárskom vpáde roku 1241 sa posilňovala obranyschopnosť krajiny, budovali sa kamenné hrady a opevnené mestá. Po odtiahnutí Tatárov z Uhorska prichádzali z nemeckých krajín kolonisti, ktorí dvíhali úroveň baníctva, remesiel, obchodu, vzdelanosti. Zároveň však rýchlo upadala kráľovská moc, jej rozpad vyvrcholil po vymretí Arpádovcov v roku 1301. O moc nad krajinou súperili medzi sebou najbohatší magnáti[2]. Za vlády Karola Róberta z rodu Anjouovcov prekvitalo najmä slovenské baníctvo, rástli mestá, Uhorsko sa stalo jednou z najprosperujúcejších a najmocnejších krajín Európy. Keď sa Ľudovít I. stal poľským kráľom, moc uhorských kráľov siahala od Baltu až po Jadran. Dobrodružná politika Žigmunda Luxemburského v prvej polovici 15. storočia však stabilitu krajiny oslabila. Podarilo sa ju obnoviť opäť až Matejovi I. Korvínovi. Početnými reformami oslabil postavenie bohatých šľachtických rodov, obnovil autoritu kráľovskej moci, podporoval mestá, remeslá a obchod, vytvoril stálu žoldniersku armádu. Po jeho smrti začali Turci bezprostredne ohrozovať Uhorsko. Kráľovská moc i majetok opäť hlboko upadli, šľachta stále viac obmedzovala slobody roľníkov a rozširovala ich povinnosti. V Uhorsku sa upevnil feudalizmus práve v čase, keď v západnej časti Európy výrazne slabol. Roku 1526, po bitke pri Moháči, v ktorej zvíťazila turecká armáda nad uhorskou, Turci obsadili veľkú časť Uhorska. Uhorsko sa rozpadlo na Sedmohradské kniežatstvo, ovládané Tureckom, južnú a strednú časť, ktorá patrila priamo Turecku, západnú časť a Slovensko, ktoré vytvorili kráľovské Uhorsko s vládou rakúskych Habsburgovcov. V tomto období výrazne stúpol význam Slovenska. Tvorilo jadro Uhorska, Bratislava sa stala jeho hlavným mestom, korunovačným miestom uhorských kráľov, miestom zasadania snemov. Sídlili v nej všetky ústredné uhorské orgány, do Trnavy presídlilo ostrihomské arcibiskupstvo, v Trnave a Košiciach vznikli univerzity. Južná časť Slovenska tvorila hranicu medzi Uhorskom a Osmanskou ríšou.

Uhorsko po 16. storočí

Zložité pomery v strednej Európe komplikovali v 16.-17. storočí reformácia a protireformácia. Habsburgovci sa po dve storočia usilovali obmedziť uhorskú štátnosť a výsady šľachty, a tým rozšíriť právomoci viedenských ústredných orgánov. Zároveň šírili i protireformáciu, podporovali príchod jezuitov, odnímali protestantskej šľachte majetky, čo viedlo k sústavným nedorozumeniam a v 17. storočí k stavovským povstaniam. Pomery sa začali meniť po potlačení Rákociho povstania a vytlačení Turkov z celého Uhorska. Obnovil sa jeho územný rozsah, celé sa stalo súčasťou habsburskej monarchie. Habsburgovci získali dedičné právo na uhorský trón, no Uhorsko si zachovávalo veľkú nezávislosť od Viedne a šľachta zasa svoje privilégiá. Iba Sedmohradsko a Vojenskú hranicu spravovali priamo viedenské ústredné orgány. Osemnáste storočie bolo obdobím pokoja a zveľaďovania krajiny. Načas oslabli i spory uhorskej šľachty s Viedňou, ktoré sa obnovili za vlády Márie Terézie, keď prežívali veľké zmeny najmä západné časti monarchie, kým v Uhorsku rovnaké reformy brzdila šľachta. Z početných reforiem Jozefa II. sa pre odpor uhorskej šľachty podarilo presadiť iba Tolerančný patent a zrušenie nevoľníctva. Neuspeli ani uhorskí jakobíni, ktorí sa podľa vzoru francúzskych jakobínov snažili povstaním vytvoriť úplne nezávislú uhorskú republiku, federalizovanú na štyri národné provincie[3], so zaručením občianskej rovnosti. Po odhalení ich sprisahania sa v Uhorsku a celej monarchii feudalizmus ešte pevnejšie zakonzervoval, šľachta si upevnila svoje výsady. Začiatkom 30. rokov 19. storočia pokrokovejšia časť maďarskej šľachty volala po závažných reformách, ktorými by sa Uhorsko výrazne modernizovalo. Ešte naliehavejšie v tomto smere postupovali mladší šľachtickí liberáli vedení L. Kossuthom. Dovolávali sa zrušenia poddanstva, rozvoja priemyslu, zaistenia občianskej rovnosti, posilnenia štátnej suverenity Uhorska voči Viedni. Tieto zmeny však podmieňovali pretvorením Uhorska na maďarský národný štát. Hoci Maďari v Uhorsku tvorili iba jednu tretinu obyvateľstva, odmietali úsilia nemaďarských národov a boli iniciátormi urýchlenej maďarizácie. Po vypuknutí revolúcie 1848 prijal uhorský snem v Bratislave v marci zákony, ktorými sa naplnil program maďarskej liberálnej šľachty. Uhorsko si vytvorilo vlastnú vládu a posilnilo svoje postavenie voči orgánom vo Viedni. Uhorská vláda i snem tvrdohlavo odmietali uznať práva nemaďarských národov, čo v jeseni roku

Copyright © 2013 - 2026 Encyklopédia poznania

1848 prerástlo do otvorenej vojny medzi uhorskou mocou na jednej strane a viedenskou vládou a hnutiami nemaďarských národov na strane druhej. Počas nej vyhlásil uhorský snem v apríli 1849 úplnú nezávislosť Uhorska od Viedne. Hoci Viedeň spočiatku uvažovala o prebudovaní monarchie na federatívny štát rovnoprávnych národov, nakoniec Habsburgovci zaviedli v celej monarchii absolutizmus. Zrušili zastupiteľský systém a orgány, krajinu spravovali prostredníctvom novovytvorených úradov, menovaných úradníkov, polície. Po neúspechu habsburskej politiky a armády v Taliansku panovník v roku 1860 obnovil zákonné postavenie Uhorska, povolil činnosť snemu a samosprávnych stolíc. Tým aspoň čiastočne rešpektoval tradíciu štátnej nezávislosti Uhorska. S týmto krokom neboli však spokojní ani maďarskí veľkostatkári[4], ani hnutia nemaďarských národov, ktoré sa obávali zvýšenia národného útlaku z ich strany. Habsburgovci sa usilovali riešiť neľahkú štátoprávnu otázku cestou Rakúsko-maďarského vyrovnania. Pripojením Sedmohradska, Banátu, Vojvodiny, Vojenskej hranice sa obnovila jeho historická integrita. V jeho rámci si uchovalo veľmi obmedzenú autonómiu iba Chorvátsko, Uhorsko sa síce hlásilo k občianskym princípom, no demokracia v ňom bola veľmi obmedzená. Politiku a verejný život ovládali najbohatší šľachtickí veľkostatkári, volebné právo bolo značne obmedzené výškou majetku a vzdelania, súdnictvo bolo skorumpované. Napriek čiastočnému spriemyselneniu a veľkorysej výstavbe Budapešti zostávalo v porovnaní so západnými časťami monarchie až do rozpadu monarchie zaostalým štátom. Podľa štátnej ideológie tvorili všetci obyvatelia Uhorska jednotný uhorský[5] národ. Najviac doliehala maďarizácia práve na Slovákov. No aj ostatné národné hnutia považovali Uhorsko za žalár národov. Od začiatku storočia Uhorsko prežívalo sústavné politické krízy a hlboké mocenské rozpory. Problémy nevyriešilo ani vypuknutie 1. svetovej vojny. Po porážke Rakúsko-Uhorska prepukli nahromadené protirečenia s novou silou. Pod ich tlakom sa Uhorsko v roku 1918 rozpadlo a na jeho troskách vznikli nástupnícke štáty Maďarsko, Česko-Slovensko[6], Juhoslávia[7], časti jeho územia pripadli Rumunsku a Taliansku.



Rozloženie národov v Rakúsko-Uhorsku z *Historického atlasu* Williama R. Shepherda z roku 1911

[1] Maďarov.

[2] Napríklad Matúš Čák Trenčiansky.

[3] Maďari, Slováci, Juhoslovania, Rumuni.

[4] Šľachta.

[5] Maďarský.

[6] Dňa 1. januára 1993 došlo k rozdeleniu Československa a v strede Európy vznikli dva nové samostatné subjekty medzinárodného práva: Slovenská republika a Česká republika.

[7] Roku 1918 vzniklo Kráľovstvo Srbov, Chorvátov a Slovincov zahŕňajúceho Bosnu a Hercegovinu, Chorvátsko, Dalmátsko, Čiernu Horu, Srbsko a Slovinsko. Roku 1929 došlo k premenovaniu na Juhosláviu.

Copyright © 2013 - 2026 Encyklopédia poznania